

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Proiectul *Cronologiei vieții literare românești*, inițiat de Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” în urmă cu câțiva ani, s-a concretizat, până în momentul de față, în apariția a zece volume – coordonate de academicianul Eugen Simion și îngrijite de Andrei Grigor, la acest proiect participând o serie de cercetători (tineri, în cea mai mare parte) între care Cristina Balinte, Lucian Chișu, Mihai Iovănel, Oana Soare, Andrei Terian. Volumele acoperă primele două decenii de comunism (1944-1964) și cartografiază, prin intermediul informațiilor oferite de presa vremii, o realitate culturală definită de ideologizare și represiune, ca și de o brutală repunere în discuție a valorilor antebelice. Cu o importanță precizare: selecția și organizarea materialului au ocolit, programatic, impunerea unei interpretări subiective, laolaltă cu orice formă de discurs generator de verdicte, după principiul (indispensabil unui demers istoric/științific de acest fel) că obligația cercetătorului este aceea de a aduce la lumină fapte, de a reconstitui (netendențios) contexte, nu aceea de a asuma un discurs justițiar.

Făcând un salt peste timp, dar păstrând, în linii generale, principiile și metoda de lucru din această primă etapă a proiectului, publicăm acum cele dintâi volume dintr-o *Cronologie a vieții literare* în postcomunism (1990-2000); consemnăm, pentru început, pe întinderea a cca. 1700 de pagini, evenimente, dezbateri, luări de poziție, anchete, polemici caracteristice pentru climatul intelectual din intervalul 1990-1992. Primii trei ani ai tranziției românești postcomuniste – corespunzători, nu întâmplător, primului ciclu electoral de după căderea regimului Ceaușescu – sunt marcați de o reconfigurare radicală a relațiilor dintre actorii câmpului literar/cultural, precum și a raporturilor dintre acesta și contextul mai larg, socio-economic și politico-ideologic, intern și internațional. Este momentul în care, după seismul din Decembrie 1989, Intelectualul, cu precădere intelectualul din zona umanistă, și în particular Scriitorul, aflat în fața unor bruște schimbări de relief produse în câmpul cultural, este constrâns să-și redefinească poziția în ansamblul unei societăți bulversate și să-și reevalueze obiectivele în orizontul, cu contururi nu tocmai clare, al unui nou proiect social, cerut de ieșirea din totalitarism. Iar una dintre primele constatări ce i se impun, cu forța evidenței, Intelectualului/Scriitorului român aproape imediat după prăbușirea comunismului este aceea că libertatea de mișcare și de expresie de curând obținută nu-i garantează și păstrarea „privilegiului”, fie și relativ înainte de 1989, al centralității. Apoi: că în procesul trecerii de la o economie centralizată la economia de piață și de la „supraveghere” și „pedeapsă” la decompresie socială, sacrificată este, înainte de toate, Cultura – împinsă spre un statut marginal din două direcții: pe de o parte, o insuficientă susținere la nivelul politicii de stat (suma alocată Culturii este de 0,33% din PIB, iar precaritatea subvențiilor de la stat nu e compensată, în acești ani, de existența unei legi a sponsorizării); pe de altă parte, o reorientare a „receptorului”, a publicului potențial către formele culturii consumeriste. Reconfigurarea pieței de carte (efect firesc al liberalizării), criza hârtiei, ajustarea tirajelor (de la ordinul zecilor de mii la acela, foarte modest, al sutelor de exemplare), tensiunile intervenite în relația contractuală dintre editori și tipografi sau problemele cu difuzarea, falimentul iminent al unor edituri prestigioase (precum Cartea Românească) ori subzistența la limită a revistelor Uniunii Scriitorilor, o mult invocată substituție a cenzurii politice printr-o „cenzură a pieței” (unii au mers chiar până la a acuza un „totalitarism al pieței”) sunt subiecte frecvent abordate în presa noastră postdecembristă, care trăiește cu sentimentul urgenței și prevestește, pe un ton patetic uneori, o apropiată Apocalipsă.

Moartea culturii române – iată un titlu recurent în revistele literare ale acestor ani, în al căror sumar anchetele, dezbaterile, interviurile, articolele pe tema „crizei culturii”, a rolului pe care ar trebui să-l joace intelectualul în noul context social sau a necesității „revizuirilor”

(estetice și etice – ori, cu un termen care a făcut carieră, „est-etice”) vor ocupa un loc cu totul special. *Cronologia* de față le consemnează, antologând puncte de vedere divergente, piese din „dosarul” unor polemici ale căror ecouri reverberază – nu întotdeauna cu efect benign – până azi, la distanță de un sfert de secol. Temele cele mai preocupante și care suscită cele mai multe controverse sunt legate, în această perioadă, de trecutul nostru recent și de așa-numita „moștenire comunistă” – cu excesele acuzațiilor de „colaboraționism” și cu căutarea obsesivă a unor vinovații (individuale și colective deopotrivă) –, de recuperarea unor componente ale tradiției noastre culturale de dinainte de Al Doilea Război Mondial obnubilate de discursul oficial al epocii comuniste (de exemplu, redescoperirea generației lui Eliade, Cioran și Noica), de deschiderea către exilul literar românesc sau de încercările de redefinire a identității naționale, la intersecția dintre „naționalism” și „europenism” – nu o dată antinomizate forțat, prezentate ca ireconciliabile. Se adaugă, de asemenea, dezbaterele privitoare la evoluția postdecembristă a instituțiilor culturale (Uniunea Scriitorilor, edituri, publicații, fundații nou înființate – precum Fundația Culturală Română – ori diferitele structuri ale societății civile) și la politicile culturale/educaționale de avut în vedere. Discuțiile aprinse, adesea vitriolante, purtate în jurul revizuirii canonului literar postbelic sunt dublate, astfel, de semnalarea necesității revizuirii canonului didactic – a programelor și a manualelor școlare. Nu în ultimul rând, se discută despre generații și conflicte intergeneraționiste: polemicele „optzeciștilor” cu reprezentanții generației '60 capătă acidități și contondențe; și o nouă promoție de scriitori, cea „nouăzecistă”, își revendică afirmarea.

Însă dincolo de toate aceste teme, există una care monopolizează spațiul publicisticii noastre culturale în intervalul 1990-1992, adâncind clivaje mai vechi și creând tensiuni suplimentare, dacă nu chiar adevărate linii de front, în viața literară românească: chestiunea implicării intelectualului în politică. Dintr-o temă printre altele, relația scriitorului cu politicul (și, la un alt nivel, cu politica) devine o supra-temă. Și, din păcate, în multe împrejurări, un test al excluderii sau al integrării – în funcție de răspunsul dat la două întrebări: 1) dacă intelectualul/scriitorul are ori nu obligația de a se „angaja” politic; dacă, reformulând, are ori nu dreptul de a opta pentru rămânerea la propriile unelte; 2) dacă o anumită opțiune politică, îmbrățișată de majoritatea comunității scriitoricești, se impune ori nu drept singura legitimă. Numeroși scriitori (din toate generațiile) răspund afirmativ la ambele întrebări; descoperind, după decenii de interdicții, euforia politicului, se exersează asiduu în publicistica de atitudine, militează, combat, fac opoziție (câțiva intră chiar în politica de partid) – și, fapt evident la o examinare oricât de sumară a producției literare și a presei culturale din primii trei ani postrevoluționari, pun între paranteze literatura. Volumele (de poezie, proză, eseu) pe care le publică acum sunt, în mare parte, cărți scrise înainte de 1989, iar receptarea lor are, la rândul-i, de suferit, întrucât însăși instituția cronicii literare trece printr-o criză structurală (în ciuda faptului că, totuși, câțiva critici cu autoritate rămân încă pe redute). Concomitent cu radicalizarea atitudinilor politice, se observă astfel o cvasigenerală cădere în dizgrație a literaturii chiar în rândul actorilor câmpului literar. Totodată, surprinzătoare, în acest climat de libertate a expresiei și de efervescentă polemică, este și (iarăși: cu excepțiile de rigoare) penuria confruntărilor de idei și a discuțiilor focalizate asupra unor chestiuni vizând, de pildă, critica și teoria literară sau noile achiziții conceptuale din sfera științelor umaniste. O altă observație: chiar pagina (paginile) destinată (destinate) comentariului de carte, în varii publicații culturale, trădează adesea o regie care a suportat intruziunea politicului și a ideologicului. Intruziune a cărei pondere în dezbaterile legate de revizuri, ierarhii, canon, crize culturale și identitare este, vrem-nu vrem, un fapt. O istorie a vieții literare românești în postcomunism nu va putea face abstracție de aceste determinări.

În paginile care urmează, frapantă este tocmai prevalența politicului în raport cu literarul. Am arătat deja (sau am încercat să arătăm) cum anume o cronologie a vieții literare ajunge, în circumstanțele date, o cronologie a vieții literare invadate de politic. Numeroasele eșantioane de text selectate în volumele de față (fragmente din articole, răspunsuri la anchete, extrase din interviuri sau din transcrieri ale unor dezbateri, comunicate de presă, texte-program, scrisori deschise, pamflete ș.a. – uneori atacuri și calomnii) sunt, credem, ilustrative în acest sens. Ele alcătuiesc o colecție de instantanee, prin a căror însumare am încercat să reconstituim o atmosferă și un inventar de teme, probleme și evenimente, evitând comentariul

personal, în așa fel încât singurele accente subiective să răzbată doar din textele citate – alese în funcție de relevanța lor documentară.

Pentru alcătuirea *Cronologiei* am consultat aproximativ 80 de publicații periodice (cotidiane, săptămânale, reviste cu apariție bilunară și lunară), repartizate cercetătorilor implicați în proiect după cum urmează:

Bianca Burța-Cernat: *România literară*, 22, *Contemporanul*. *Ideea europeană*, *Luceafărul*, *Cuvântul*, *Literatorul*, *Adevărul*, *Timpul*, *Ateneu*, *Flacăra*, *Amfiteatru*, *ASTRA*, *Opinia studențească*, *Democrația*, *Fapta*, *NU*, *Criterion*, *Meridianul Timișoara*, *Avant Post*, *Zig-Zag-Magazin*, *Expres Magazin*, *Memoria*, *Revista V*, *Baricada*, *Phoenix* ș.a. (de asemenea, completări, verificări, ajustări etc. în cazul altor publicații);

Paul Cernat: *Contrapunct*, *Orizont*, *Caiete critice*, *Literatorul*, *Luceafărul*, *Acum*, *Interval*;

Lucian Chișu: *Echinox*, *Suplimentul literar și artistic al Tineretului liber*;

Carmina Cojocaru: *Convorbiri literare*, *Tomis*, *Familia*, *Jurnalul literar*, *Poesis*, *Dacia literară*, *Cronica*, *Dimineața*, *Vatra* (1990), *Argeș + Calende*, *Țara*, *Cuvântul* (parțial);

Teodora Dumitru: *Vatra*, *Apostrof*, *Caiete critice* (1990), *Euphorion*;

Stancu Ilin: *Dreptatea*, *Ramuri*;

Andrei Milca: *Steaua*, *Tribuna*, *Litere. Arte. Idei*, *Azi*, *Liberalul*, *Apostrof* (1992), *România Mare*, *Totuși iubirea*;

I. Opreșan: *România liberă*, *Viața Românească*.

Au mai contribuit la proiect Raluca Dună (*Adevărul de duminică/Adevărul literar și artistic* – parțial, precum și câteva numere din *Adevărul*) și George Neagoe (câteva numere din *Cuvântul* – 1990).

Indexul de nume a fost realizat de Carmina Cojocaru.

Sinteza materialelor, revizuirea și coordonarea redacțională sunt asumate de autoarea acestei Note.

Bianca BURȚA-CERNAT